

Nr 171.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om kompensation till författare för bokutlåning.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundqvist* och *Arrhén* (I: 266) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* (II: 146), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1954 års riksdag förslag om kompensation till författare för bokutlåning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionerna förordats.

Till stöd för detta yrkande har anförts bland annat följande.

Biblioteksväsendet bygger i Sverige på principen om fria boklån. Samtidigt som denna princip anses bäst tjäna vår folkbildning får den sägas kollidera med vissa fundamentala rättssynpunkter. Genom den fria utlåningen går författarna i betydande utsträckning miste om inkomster som rätteligen borde tillkomma dem, ett förhållande som påpekats av de flesta experter som yttrat sig i detta ämne.

Inte minst har det ohållbara i denna inställning belysts genom det av bokutredningen i följ framlagda betänkandet (SOU 1952: 23). I denna utomordentligt väldokumenterade framställning av bokdistributionen och författarnas ekonomiska villkor utsäges klart, att »rättvisa och billighet talar för att författarna skall beredas en kompensation för det samhälleliga utnyttjandet av deras verk».

Bokutredningens statistik konstaterar sammanfattningsvis, att biblioteksutlåningen enligt 1949—1950 års siffror uppgick till 27,4 miljoner boklån. Utredningen föreslår, att författarna skall kompenseras för bokutlåningen genom att statsmedel ställas till förfogande. Anslaget storlek föreslås bli beräknat med ett visst belopp för varje boklån i folk- och skolbiblioteken. Vid en ersättning av 1 öre per boklån beräknas anslaget bli 274 000 kronor, vid 2½ öre per lån 685 000 kronor och vid 5 öre per lån 1 370 000 kronor.

Utredningen räknar med att hälften av boklånen utgöres av sådana verk som kan medföra gottgörelse och återstoden av andra verk (översättningar, fria klassiker etc.). Anslaget bör därför enligt utredningens mening halveras. Ena hälften bör reserveras för en proportionellt utgående gottgörelse till de enskilda författarna och den andra fördelas bland författarna efter individuell prövning. Fördelningen av det återstående beloppet föreslås ske i form av pensioner till äldre författare och till författares efterlevande, understöd till förtjänta författare samt bidrag till särskilda ändamål.

Det synes rättvist att författarna kompenseras för samhällets utnyttjande av deras verk. Det statsfinansiella läget är emellertid så hårt ansträngt att något anslag för ändamålet knappast kan komma i fråga, i varje fall under det närmaste budgetåret. Det av bokutredningen föreslagna sättet för anskaffande av nödiga medel giver också anledning till tveksamhet. Det synes

icke i första hand böra ankomma på staten att tillhandahålla dessa medel. Det kan vara motiverat att av allmänheten kräva en motprestation för den förmån bokutlåningen utgör. Även om man utgår från 5 öre per boklån blir kostnaderna för den enskilde boklånanaren ytterst blygsamma. Det finns därför icke någon anledning att befara, att en avgiftsbelagd utlåning skulle få menliga följder för vår folkbildning. Författarna själva har för övrigt i enqueteuttalanden, som redovisats i utredningens betänkande, givit uttryck åt samma uppfattning.

Vad angår sättet för avgiftens uttagande synes ett enkelt och praktiskt genomförbart förslag vara att lånekort med plats för t. ex. 20 lån tillhandahålles till ett pris av en krona. För låntagare på barn- och ungdomsavdelningarna bör dock priset sättas lägre, förslagsvis till 20 à 25 öre. Det merarbete som genom detta tillhandahållande av lånekort skulle uppstå för bibliotekspersonalen måste betraktas som ytterst obetydligt. Emot bokutredningens fördelnings- och urvalsprinciper finnes i övrigt icke något att erinra.

Fördelen med denna uttaxering vid källan är icke minst att författarna, oberoende av fluktuationer i det statsfinansiella läget, kan vara förvissade om en rimlig kompensation för biblioteksutlåningen.

Bokutredningens förslag har nu remissbehandlats. Det är emellertid angeläget att frågan icke skjutes alltför långt fram i tiden. Det synes därför lämpligt att på detta sätt ge riksdagen tillfälle att ta ställning till de här ovan berörda principiella spörsmålen och att ge till känna sin uppfattning om dessa.

Utskottet. Det i motionerna angivna betänkandet avgavs av bokutredningen den 17 juni 1952 (SOU 1952: 53). Sedan betänkandet varit föremål för vederbörlig remissbehandling är detsamma enligt vad utskottet under hand inhämtat för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet är icke berett att i frågans nuvarande läge — såsom i förevarande motioner påyrkats — i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig rörande principerna för den ifrågasatta kompensationen till författare för utlåning. Ett dylikt uttalande skulle nämligen på ett avgörande sätt föregripa Kungl. Maj:ts bedömande av det föreliggande kommittéförslaget och de däröver avgivna remissvaren. På grund härav hemställer utskottet,

att motionerna I: 266 och II: 146 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 november 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 170.